

ประโยชน์นิยม : แนวคิดสู่ปรากฏการณ์ทางการเมืองไทย

UTILITARIANISM : CONCEPT TO THAI POLITICAL PHENOMENON

เกษภา ผาทอง

Ketsada Phathong

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nongkhai Campus

ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์

Thirapat Serirangsan

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Sukhothai Thammathirat Open University

ธนู ทดแทนคุณ

Thanu Thodthankhun

สมพงษ์ เกษานุช

Sompong Kesanuch

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi

E-mail : miniketsada@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง “ประโยชน์นิยม : แนวคิดสู่ปรากฏการณ์ทางการเมืองไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อนำประเด็นทางด้านแนวคิดเหมือนจะสอดคล้องกับสามัญสำนึกของคนส่วนใหญ่ในสังคมปัจจุบันที่มักอ้างเหตุผลว่าการกระทำที่ดีคือการกระทำเพื่อประโยชน์สุขของคนส่วนรวม แต่จากการพิจารณาที่เกณฑ์ในการตัดสินการกระทำของประโยชน์นิยมมุ่งพิจารณาถึงผลของการกระทำไม่ใช่ตัวการกระทำเอง บางครั้งทำให้การกระทำที่เลวร้ายหรือไม่ถูกต้องแต่ส่งผลให้เกิดผลประโยชน์สุขแก่ทุกคนจำนวนมากก็จะเป็นที่ยอมรับกันได้ เช่น การขโมยของโดยอ้างว่าเป็นการขโมยของจากคนที่ร่ำรวยมาช่วยเหลือคนยากจน การขโมยนี้ถูกต้องตามหลักประโยชน์นิยมเพราะประโยชน์สุขที่ลดลงของคนร่ำรวยคนเดียวย่อมเทียบไม่ได้กับประโยชน์สุขของคนจนจำนวนมากที่เพิ่มมากขึ้น หรือในช่วงที่ผ่านมามีการวิสามัญฆาตกรรมผู้ต้องสงสัยว่าค้ายาเสพติดไปหลายคน การกระทำดังกล่าวไม่ถูกต้องเพราะผู้ต้องสงสัยไม่มีโอกาสขึ้นศาลพิสูจน์ตัวเองซึ่งบางทีเขาอาจเป็นผู้บริสุทธิ์ก็ได้ แต่การกระทำเช่นนี้กลับได้รับการยอมรับจากบางส่วนในสังคมเพราะเชื่อว่าเป็นเยี่ยงอย่างไม่ให้คนอื่นกล้าค้ายาเสพติดและจะทำให้ยาเสพติดหมดไปจากสังคมในที่สุดซึ่งก่อประโยชน์สุขแก่คนโดยส่วนรวม ดังนั้นการตัดสินการกระทำโดยคำนึงถึงประโยชน์สุขของคนจำนวนมากที่เกิดขึ้นจากการกระทำอาจไม่ถูกต้องเสมอไป หากเราจะ

ประยุกต์ใช้แนวคิดแบบประโยชน์นิยมในชีวิตประจำวันเราจึงต้องพิจารณาโดยรอบด้านไม่ใช่เพียงแค่ผลของการกระทำแต่ควรคำนึงถึงตัวการกระทำด้วย

คำสำคัญ : ประโยชน์นิยม, ปราบปรามการฉ้อโกงทางการเมืองไทย

Abstract

According to the article “Utilitarianism : Concept to Thai Political Phenomenon” , the main purpose is to the conceptual issue seems to be in line with the common sense of most people in today's society, often claiming that good deeds are done for the benefit of the common people. But since the criteria for deciding the actions of advantage are to focus on the outcome of the action, not the action itself Sometimes the act is bad or wrong, but it results in benefits for many people, it is acceptable, such as stealing, claiming to be stolen from wealthy people to help the poor. This theft is legitimate, because the reduced benefits of the rich are not comparable to the benefits of many more poor people. Or during the past, there were many extraordinary killings and suspects of drug trafficking The offense was not correct because the suspect had no opportunity to go to court to prove himself, perhaps he was innocent. But this behavior has been accepted by some in society because it is believed that it is to prevent others from daring to trade drugs and will eventually lead to the deprivation of the society, which benefits the general public. Therefore, judging the actions based on the benefits of many people that occur from the action may not always be correct. If we apply concepts that are useful in everyday life, then we need to consider everything, not just the consequences of actions, but also the actions that should be taken into consideration.

Keywords : Utilitarianism, Thai Political Phenomenon

บทนำ

แนวคิดที่ว่าด้วยประโยชน์นิยม (Utilitarianism) คือเป้าหมายสูงสุดของการกระทำหรือการใช้ชีวิตมนุษย์นั้นมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ เช่น ในปรัชญาของอีพิคิวรัส (Epicurus) ผู้มีชีวิตอยู่ราวปีที่ 341-270 ก่อนคริสตกาล (Diskin Clay, 2009 : 9-28) และเป็นผู้เชื่อว่ามนุษย์ควรใช้ชีวิตโดยมีเป้าหมายที่การแสวงหาความสุขสงบ เสรีและปลอดภัยจากความทุกข์และความเจ็บปวดทั้งหลาย ปรัชญาเช่นนี้บางครั้งถูกเรียกเหมารวมว่าปรัชญาสุชนิยม และกินความถึงการแสวงหาความสุขทางโลก เช่น ความสุขที่เกิดแก่

ประสาทสัมผัสและเนื้อหนังมังสาทั้งหมด ปรัชญาชนิดนี้มีผู้ไม่เห็นด้วยอยู่ค่อนข้างมาก โดยส่วนใหญ่แล้ว มีผู้เชื่อว่าในโลกมีสิ่งอื่นที่ดั่งงามและสูงส่งกว่าความสุขอยู่ เช่น คุณธรรม ความรู้ หรือความงามทางศิลปะ และสิ่งดั่งงามเหล่านี้ต่างหากที่มนุษย์ควรแสวงหาในฐานะเป็นเป้าหมายของชีวิต เพื่อให้คู่ควรกับการได้เกิดมาเป็นมนุษย์ เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีสติปัญญาสูงส่ง รู้จักใช้เหตุผลและมีวิจารณ์ญาณแยกแยะ การมีชีวิตอยู่เพื่อแสวงหาความสุขเป็นเป้าหมาย สุดท้ายทำให้มนุษย์ไม่ต่างกับสุกร ปรัชญาสุขนิยมแท้จริงแล้วจึงเหมาะจะเป็นปรัชญาชีวิตสำหรับสุกร แต่ไม่คู่ควรที่จะนำมาใช้กับมนุษย์ มุมมองที่ต่อต้านแนวคิดที่เชื่อว่าความสุขคือเป้าหมายสูงสุดของชีวิตนี้มีอิทธิพลสูงมากในช่วงที่ยุโรปอยู่ใต้อำนาจของคริสต์ศาสนาซึ่งปฏิเสธชีวิตทางโลกและเชื่อในการทำความดีเพื่อเข้าถึงอาณาจักรของพระเจ้าในโลกหน้า (Michael Erler, 2009 : 46-64) ทำให้แนวคิดเรื่องนี้ไม่ได้รับความสำคัญอีกเลยอยู่นานหลายร้อยปี จนกระทั่งได้รับการฟื้นฟูและนำกลับมาใช้ใหม่อีกครั้งเมื่อไม่ถึงสองร้อยปีที่ผ่านมา (Diskin Clay, 2009 : 9-28) โดยเจอโรมี เบนธัม (Jeremy Bentham) ผู้เป็นทั้งนักคิด นักเขียน และนักกฎหมายที่มีชื่อเสียงชาวอังกฤษในศตวรรษที่ 18 โดยทฤษฎีนี้มาปรากฏอยู่ตรงใจกลางข้อเสนอของเบนธัมในการปฏิรูประบบกฎหมายและหลักนิติศาสตร์ของประเทศให้มีความเป็นระบบระเบียบและความเป็นเหตุเป็นผลมากยิ่งขึ้น เบนธัมเห็นวาระบบกฎหมายที่ประเทศอังกฤษใช้อยู่ในขณะนั้นค่อนข้างสับสน ไม่เป็นระบบและไม่มีเอกภาพ เนื่องจากมีที่มาและพื้นฐานรองรับที่หลากหลายต่างชนิดกัน (Jeremy Bentham, 1789 : 107) อีกทั้งในทางปฏิบัติก็ยังเต็มไปด้วยกระบวนการที่ยุ่งยากและสิ้นเปลืองเวลา เขาจึงเสนอให้ยกเครื่องระบบกฎหมายทำให้กฎหมายทั้งหมดอยู่บนหลักการพื้นฐานใหญ่เพียงหลักการเดียว หลักการนี้ต่อมาเขาให้ชื่อว่า “หลักมหัสข” (the greatest happiness principle) (Jeremy Bentham, 1789 : 7) หลังจากนั้นไม่นาน จอห์น สจ๊วต มิลล์ (John Stuart Mill) ผู้เป็นศิษย์ของเบนธัมและบุตรชายของเพื่อร่วมงานคนสนิทของเขาชื่อเจมส์ มิลล์ (James Mill) ได้ให้ชื่อที่เป็นทางการแก่ทฤษฎีนี้ของเบนธัมว่า “ประโยชน์นิยม” (Utilitarianism) และยังได้เขียนงานชื่อเดียวกันนี้ขึ้นในปี ค.ศ. 1861 เพื่ออธิบายสาระสำคัญของทฤษฎีนี้ รวมทั้งตอบโต้ข้อวิจารณ์และข้อคัดค้านที่พบบ่อย งานชิ้นนี้ของมิลล์สามารถอธิบายแนวคิดประโยชน์นิยมได้อย่างน่าเชื่อถือ และมีพลังเสียจนกระทั่งนับจากกลางศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมาจนถึงประมาณกลางศตวรรษที่ 20 แนวคิดนี้จัดเป็นแนวคิดทางศีลธรรมที่ทรงอิทธิพลมากที่สุดในประเทศอังกฤษ และยังแผ่ขยายอิทธิพลไปถึงภาคพื้นทวีปยุโรปบางส่วนด้วย ทั้งปัจเจกบุคคลและเจ้าหน้าที่รัฐผู้รับผิดชอบออกกฎหมายและนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อสาธารณะต่างยอมรับว่าการตัดสินใจทั้งระดับส่วนตัวและสาธารณะควรทำโดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ส่วนรวมเป็นสำคัญตามหลักมหัสขที่เบนธัมและพ่อลูกตระกูลมิลล์ได้วางรากฐานเอาไว้ ในอีกด้านหนึ่ง แนวคิดประโยชน์นิยมแบบคลาสสิกได้ผสมผสานเข้ากับทฤษฎีเศรษฐศาสตร์คลาสสิกจนกระทั่งแตกแขนงออกไปเป็นทฤษฎีเศรษฐศาสตร์แบบสวัสดิการ (welfare economics) ซึ่งต่อมาได้กลายมามีบทบาทอย่างสูงในหมู่ผู้กำหนดนโยบายสาธารณะในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ในโลกทางวิชาการก็

เช่นเดียวกันที่แนวคิดประโยชน์นิยมได้กลายมามีบทบาทครอบงำการคิดและการศึกษาค้นคว้าในโลกที่ใช้ภาษาอังกฤษแทบจะทั้งหมด จนกระทั่งอาจกล่าวได้ว่าไม่มีข้อเสนอระดับใหญ่ ๆ ได้ปรากฏให้เห็นอีกเลย และงานด้านจริยศาสตร์และปรัชญาการเมืองที่พบในช่วงนี้ส่วนใหญ่ล้วนเป็นการนำหลักการของประโยชน์นิยมมาใช้วิเคราะห์นโยบายสาธารณะเป็นเรื่อง ๆ ไปเท่านั้น

แนวคิดแบบประโยชน์นิยมมีการปรับตัวอย่างขนานใหญ่อีกครั้งหนึ่งในช่วงทศวรรษ 1970-1980 หลังจากถูกท้าทายโดยทฤษฎีความยุติธรรมแบบสัญญาประชาคม (R.M. Hare, 1976 :23-38) นักประโยชน์นิยมหลายรายพยายามทำสิ่งเดียวกับมิลล์เคยทำมาก่อนหน้านี้กับงานของเบนธัมและเจมส์ มิลล์ คือ ปรับปรุงแนวคิดประโยชน์นิยมให้มีความสมบูรณ์และรัดกุมยิ่งขึ้น สอดคล้องกับองค์ความรู้ที่เป็นปัจจุบันยิ่งขึ้น เพื่อให้สามารถตอบข้อวิจารณ์และการท้าทายได้อย่างเป็นที่น่าพอใจ ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้คือแนวคิดประโยชน์นิยมและทฤษฎีรูปแบบใหม่ที่แตกออกมาจากทฤษฎีเศรษฐศาสตร์แบบสวัสดิการ เช่น การวิเคราะห์ผลได้-ผลเสีย ที่สามารถนำไปใช้เป็นกระบวนการตัดสินใจสาธารณะที่เป็นเหตุเป็นผลสำหรับรัฐประชาธิปไตยสมัยใหม่ได้

หลักเรื่องประโยชน์สุขและหลักมหัสข

เจเรมี เบนธัม (Jeremy Bentham, 1748-1832) เริ่มข้อเสนอในการปฏิรูประบบกฎหมายของเขาจากข้อสังเกตเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ที่ว่า มนุษย์ทุกคนล้วนแสวงหาความสุขและความรื่นรมย์ในชีวิตขณะเดียวกันก็พยายามหลีกเลี่ยงจากความทุกข์และความเจ็บปวดทั้งหลาย

“ธรรมชาติจัดวางให้มนุษย์อยู่ภายใต้การปกครองของนายใหญ่ผู้มีอำนาจเด็ดขาดสองราย คือ ความสุขและความทุกข์ นายทั้งคู่นี้เท่านั้นที่เป็นผู้ชี้บอกเราถึงสิ่งที่เราควรทำ และเป็นผู้กำหนดว่าเราควรจะทำสิ่งใด ทั้งคู่จึงเป็นมาตรฐานของสิ่งที่ถูกและสิ่งที่ผิดสำหรับเรา สายโซ่ของสาเหตุและผลลัพธ์ที่ตามมาจากสาเหตุต่าง ๆ ล้วนถูกผูกไว้กับบัลลังก์ของนายทั้งคู่นี้ทั้งสิ้น นายคู่นี้กำกับปกครองเราในทุกสิ่งทุกอย่างที่เราทำ ที่เรากล่าว ที่เราคิด และความพยายามทั้งหลายทั้งปวงที่เราอาจทำได้เพื่อสลัดตัวเองให้หลุดจากการอยู่ใต้อำนาจบังคับของความสุขและความทุกข์รังแต่จะยิ่งแสดงให้เห็นและยืนยันว่าเราอยู่ใต้อำนาจบังคับดังกล่าว คนผู้หนึ่งจะอ้างอย่างไรก็ได้ว่าตนไม่ตกอยู่ใต้อำนาจปกครองของนายทั้งคู่นี้ แต่ในความเป็นจริง เขาไม่อาจหนีพ้นจากอำนาจของมันได้” (Jeremy Bentham, 1789 : 1)

เบนธัมอ้างว่า เมื่อเป็นเช่นนี้ ย่อมต้องสรุปว่า การกระทำใดก็ตามที่สร้างความสุขให้แก่ผู้กระทำเป็นการกระทำที่ถูกต้อง (หรือดี) และการกระทำใดก็ตามที่สร้างความทุกข์ให้แก่ผู้กระทำเป็นการกระทำที่ผิด (หรือชั่วร้าย) เบนธัมเห็นว่าสิ่งนี้เป็นจริงอย่างไม่ต้องสงสัย ดังนั้น เขาจึงเสนอให้ยึดหลักการที่เรียกว่าหลักประโยชน์สุข (principle of utility) เพื่อใช้เป็นพื้นฐานที่โต้แย้งไม่ได้สำหรับระบบกฎหมายที่จะปฏิรูป หลักการนี้ยินยอมให้คนกระทำหรือห้ามไม่ให้คนกระทำสิ่งต่าง ๆ โดยพิจารณาจากแนวโน้มที่กระทำนั้น น่าจะเพิ่มหรือลด (ส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคขัดขวาง) ความสุขของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล คำว่า ประโยชน์สุข (Utility) หมายถึงคุณสมบัติที่การกระทำชนิดต่าง ๆ มีอันจะก่อให้เกิดประโยชน์

ความได้เปรียบ ความสุขความเพลิดเพลิน และความดีอื่น ๆ ตามมาแก่ผู้กระทำ (ในกรณีที่เป็นการกระทำส่วนตัว) หรือแก่ผู้ที่ได้รับผลการกระทำ (ในกรณีที่การกระทำของรัฐ) หรือไม่เช่นนั้นก็ป้องกันไม่ให้เกิดโทษทุกข์ ความเจ็บปวด ความชั่วร้าย หรือความไร้สุขตามมาแก่ผู้กระทำ หรือผู้จะได้รับผลจากการกระทำ กล่าวอย่างเฉพาะเจาะจงมากขึ้น ประโยชน์สุขอาจเป็นของปัจเจกบุคคลเพียงคนเดียว หรือเป็นของคนทั้งชุมชนก็ได้ ขึ้นกับว่าผลประโยชน์ที่กำลังพิจารณานั้นเป็นของคน ๆ เดียวหรือของคนทั้งชุมชน อย่างไรก็ตาม เบนธัมกล่าวด้วยว่า ชุมชนแต่ละแห่งแท้จริงแล้วคือ กลุ่มสมมติที่ประกอบขึ้นจากปัจเจกบุคคลที่ถูกถือว่าเป็นสมาชิกอยู่ในชุมชนแห่งนั้น เมื่อเป็นดังนี้จึงเท่ากับว่าผลประโยชน์ของชุมชนในแต่ละครั้งจึงไม่ใช่อะไรอื่นนอกจากผลประโยชน์ของแต่ละคนประกอบเข้าด้วยกันเป็นสมาชิกทั้งหมดของชุมชนนั้นนั่นเอง (Jeremy Bentham, 1789 : 2-3) และผลประโยชน์ที่ว่านี้คือสิ่งที่มีแนวโน้มจะเพิ่มปริมาณความสุขรวมหรือลดปริมาณความทุกข์รวมของคนเหล่านั้นทั้งหมด ซึ่งต้องพิจารณาทั้งผลในระยะสั้นและระยะยาวประกอบกัน เนื่องจากเบนธัมเห็นว่า ประโยชน์ ไม่ได้หมายถึงแค่เพียงความสุขเฉพาะหน้า แต่ครอบคลุมถึงความสุขที่จะได้รับในอนาคตด้วย ในแง่นี้ การกระทำที่ให้ความสุขในปริมาณมากในปัจจุบัน แต่จะก่อให้เกิดความทุกข์ในปริมาณมากยิ่งกว่าตามมาในอนาคตย่อมเป็นการกระทำที่ให้ประโยชน์สุข น้อยกว่า แก่ผู้กระทำหรือผู้ที่ได้รับผลจากการกระทำ เมื่อเทียบกับการกระทำอีกชนิดหนึ่ง ที่อาจให้ความเฉพาะหน้าปริมาณน้อยกว่า แต่จะไม่ก่อให้เกิดความทุกข์ใหญ่หลวงตามมาในอนาคต โดยเบนธัมได้เสนอวิธีการที่เป็นรูปธรรมชนิดที่จะใช้วัดประโยชน์สุขของการกระทำในกรณีต่าง ๆ ไว้ด้วย

แนวคิดประโยชน์นิยมนี้เบนธัมเสนอเพื่อเป็นคู่แข่งกับทฤษฎีจริยศาสตร์ที่อาศัยความรู้สึกทางศีลธรรม (moral sentiments) เช่น ความเห็นด้วยหรือความไม่เห็นด้วย เป็นเครื่องตัดสินความถูกต้องของการกระทำ หลักประโยชน์สุขแม้จะถือว่าการแสวงหาความสุขและการหลีกเลี่ยงความทุกข์คือเป้าหมายทางศีลธรรมขั้นสูงสุด แต่หลักนี้ไม่ได้บอกให้ผู้กระทำใช้ความรู้สึกทางศีลธรรมเป็นเครื่องตัดสินการกระทำโดยตรง ตรงกันข้าม หลักนี้เสนอให้ตัดสินการกระทำโดยใช้วิธีพิจารณาคุณสมบัติอยู่ภายในของการกระทำนั่นเองในแง่ที่ว่าถ้าทำแล้วจะมีความสุขมากขึ้น หรือจะมีความสุขลดลง (แต่มีความสุขเพิ่มขึ้น) และจึงไม่เกี่ยวกับความรู้สึกเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยที่คนหนึ่งอาจมีต่อการกระทำชนิดนั้น ซึ่งมักเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามมาเมื่อคนได้เห็นผลของการกระทำนั้นชัดเจนแล้ว (Jeremy Bentham, 1789 : 15) เบนธัมอ้างว่าการศึกษารูสึกทางศีลธรรมเป็นเครื่องตัดสินความถูกต้องทางศีลธรรมจะก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ขัดต่อสามัญสำนึกหลายข้อตามมา การให้เหตุผลในเรื่องนี้ของเบนธัมน่าสนใจตรงที่ว่า โดยทั่วไปเรามักเชื่อว่าความรู้สึกทางศีลธรรมสามารถใช้เป็นเครื่องนำทางการตัดสินใจในบางสถานการณ์ที่ยาก (hard cases) ที่ดูเหมือนไม่มีคำตอบที่ชัดเจนว่าสิ่งที่ถูกต้องคืออะไรได้ แต่ข้อวิจารณ์ของเบนธัมสวนทางกับความเชื่อนี้โดยสิ้นเชิง

เบนัมเริ่มจากการชี้ว่า เวลาที่เราารู้สึกว่าการกระทำหนึ่งเป็นสิ่งที่ผิด เรามักมองว่าคนที่กระทำสิ่งนั้นสมควรถูกลงโทษ แต่ถ้าเราตัดสินใจว่าการกระทำหนึ่งผิดหรือไม่ โดยอาศัยความรู้สึกที่เรามีว่าเราเห็นด้วยหรือไม่กับการกระทำนั้น แทนการพิจารณาที่คุณสมบัติภายในของการกระทำนั้นเอง สิ่งที่จะตามมา คือ การตัดสินใจของเราว่าคนคนหนึ่งสมควรถูกลงโทษหรือไม่ และสมควรถูกลงโทษหนักหรือเบาเพียงใด จะไม่ได้ขึ้นกับความถูกต้องของสิ่งที่เขาได้กระทำลงไป แต่ขึ้นอยู่กับความรุนแรงของความรู้สึกเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยที่เรามีต่อสิ่งที่เขาได้กระทำลงไปนั้น ยิ่งเราเกลียดชังการกระทำของเขามาก เราก็จะยิ่งลงโทษเขารุนแรงมาก แต่ถ้าเราเกลียดชังการกระทำของเขาเพียงเล็กน้อย เราก็จะลงโทษเขาน้อย หรือหากเรารู้สึกเฉย ๆ ไม่ได้ยินดียินร้ายกับการกระทำนั้น เราก็อาจไม่ลงโทษเขาเลย แต่เบนัมชี้ว่าศีลธรรมต้องไม่มีลักษณะเช่นนี้ คนที่กระทำผิดต้องถูกลงโทษในลักษณะที่ได้สัดส่วนกับขนาดหรือความรุนแรงของความผิดของเขา ไม่ใช่ตามสัดส่วนของระดับความรุนแรงของความรู้สึกเกลียดชังของเขา ไม่ใช่ตามสัดส่วนของระดับความรุนแรงของความรู้สึกเกลียดชังของเรา

นอกจากนี้ เบนัมยังถามคำถามต่อไปแก่คนที่อาศัยความรู้สึกศีลธรรมของตนเองเป็นมาตรฐานตัดสินความถูกต้องของการกระทำ มีเหตุผลอะไรที่จะเชื่อว่าความรู้สึกที่ตนเองใช้เป็นสิ่งที่คนอื่นที่เหลือจะยอมรับให้ใช้เป็นมาตรฐานตัดสินความถูกต้องของการกระทำสำหรับพวกเขาด้วย และหากคนอื่นที่เหลือไม่ยอมรับ มีเหตุผลอะไรที่จะคิดว่าความรู้ทางศีลธรรมของตนเองเพียงคนเดียวสามารถมีสถานะพิเศษที่สูงกว่ามาตรฐานของคนอื่นได้ นอกจากนี้ ไม่ต้องพิจารณาเลยหรือว่ามาตรฐานที่ตนเองใช้อ้างนั้นมันเป็นอันตรายต่อมนุษย์คนอื่น ๆ หรือต่อมนุษยชาติโดยรวมหรือเปล่า ละถ้าถึงที่สุดแล้วยืนยันจะใช้มาตรฐานตัดสินความถูกต้องอาจมีได้หลายแบบหรือไม่ แล้วถ้าเป็นเช่นนั้นจริง เป็นเรื่องยอมรับได้จริงหรือที่สิ่งที่คนหนึ่งเชื่อว่าถูกต้องในวันนี้จะกลายเป็นสิ่งที่ผิดไปได้ในวันพรุ่งนี้ และเป็นเรื่องที่ยอมรับได้จริงหรือที่สิ่งเดียวกันจะเป็นสิ่งที่ถูกและผิดในเวลาและสถานที่เดียวกัน (สำหรับคนสองคนที่รู้สึกต่างกัน) ถ้าเป็นเช่นนั้นจริง เท่ากับทุกคนต้องหยุดเถียงกันเรื่องอะไรคือสิ่งที่ถูกหรือผิดด้วยหรือใช่หรือไม่ การที่คนหนึ่งกล่าวว่า “ผมชอบสิ่งนี้” และอีกคนหนึ่งกล่าวว่า “ผมไม่ชอบสิ่งนี้” เท่ากับว่าคนทั้งคู่ต้องจบการสนทนาลงเท่านั้น โดยไม่สามารถหาข้อสรุปร่วมกันเกี่ยวกับสิ่งที่ควรทำได้เลยใช่หรือไม่ เบนัมเห็นว่าจริยศาสตร์ที่ใช้ความรู้สึกทางศีลธรรมเป็นมาตรฐานตัดสินการกระทำตอบคำถามเหล่านี้เป็นอย่างดีไม่ได้ และจึงเป็นจริยศาสตร์ที่ล้มเหลว หลักประโยชน์สุขเท่านั้นที่ควรเป็นทั้งเป้าหมายและมาตรฐานตัดสินขั้นสุดท้ายทางศีลธรรม

เป็นไปได้ว่าอาจมีผู้ที่เห็นด้วยกับเบนัมว่าจริยศาสตร์ไม่ควรขึ้นกับความรู้สึก แต่ไม่ยอมรับหลักประโยชน์สุข และเสนอหลักการทางเลือกแบบอื่นเพื่อใช้แทน เบนัมจะพูดกับคนเหล่านี้อย่างไร ในเรื่องนี้เขาอ้างว่า ผู้ที่เสนอหลักการทางเลือกอื่นสามารถอธิบายได้หรือไม่ คนทั้งหลายจะมีแรงจูงใจชนิดใดที่จะปฏิบัติตามคำสั่งของหลักการทางเลือกที่ตนเสนอ อะไรคือแรงจูงใจให้คนทำตามหลักการที่ว่ามัน และคนเหล่านั้นใช้หลักการใดเป็นเครื่องแยกความแตกต่างระหว่างแรงจูงใจชนิดที่พวกเขากล่าวถึงกับ

แรงจูงใจที่ทำให้คนปฏิบัติตามคำสั่งของหลักประโยชน์สุข แต่อธิบายแรงจูงใจนี้ไม่ได้ พวกเขาจะอธิบายได้ต่อไปอย่างไรว่า หลักการทางเลือกที่เสนอนั้นดีกว่าหลักประโยชน์สุขอย่างไร ทั้งนี้ทั้งนั้น เบนธัมอ้างว่า ถึงที่สุดแล้วผู้ที่พยายามเสนอหลักการทางเลือกชนิดต่างๆ เมื่อต้องใช้เหตุผลสนับสนุนแก่หลักการของตนต่อสาธารณะ ย่อมหนีไม่พ้นที่ต้องอ้างเรื่องประโยชน์สุขเป็นเหตุผลรองรับสำหรับหลักการของตนอยู่ดี เพราะมีแต่หลักประโยชน์สุขเท่านั้นที่สามารถเป็นแรงผลักดันให้คนกระทำในสิ่งที่หลักการนี้บอกว่าถูกต้องได้ นั่นคือ แรงผลักดันในการแสวงหาความสุข และหลีกเลี่ยงจากความทุกข์ ไม่มีหลักการอื่นใดทั้งสิ้นที่สามารถให้แรงผลักดันที่พอจะเทียบเคียงกันได้ (Amy Gutmanjn, 1980 :18,41-42)

แนวคิดประโยชน์นิยม

แนวคิดแบบประโยชน์นิยมเกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18-19 โดยมีนักปรัชญาคนสำคัญคือ เบนธัม (Jeremy Bentham , ค.ศ. 1748-1832) และ จอห์น สจิวท มิลล์ (John Stuart Mill, ค.ศ. 1806-1873) พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้นิยามแนวคิดประโยชน์นิยม (utilitarianism) ว่าเป็นทฤษฎีทางจริยศาสตร์ที่ถือเอาประโยชน์สุขเป็นเกณฑ์ตัดสินความผิดถูกชั่วดี กล่าวคือ การกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด ถือว่าเป็นการกระทำที่ดี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2540 : 101)

จากนิยามดังกล่าวอธิบายได้ว่าประโยชน์นิยมเป็นหนึ่งในแนวคิดทางจริยศาสตร์ที่พิจารณาว่าอะไรคือเกณฑ์พื้นฐานที่ใช้ตัดสินการกระทำว่าควรหรือไม่ควร โดยประโยชน์นิยมเสนอว่า เกณฑ์ที่ใช้ตัดสินนั้นคือคือปริมาณความสุขที่เป็นผลจากการกระทำ ดังที่มิลล์กล่าวว่า

“ความถูกต้องของการกระทำขึ้นอยู่กับแนวโน้มที่การกระทำนั้นจะก่อให้เกิดความสุข ความผิดขึ้นอยู่กับแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดสิ่งที่สวนทางกับความสุข” (วิทย์ วิศทเวทย์, 2532 : 99)

เหตุผลของประโยชน์นิยมในการสนับสนุนการใช้ปริมาณความสุขเป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำคือความเห็นว่ามันุษย์นั้นมีธรรมชาติที่รักสุขเกลียดทุกข์ มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นใครก็ตาม เมื่อทำอะไรย่อมมุ่งหาความสุข หลบเลี่ยงความทุกข์ ดังนั้นประโยชน์นิยมจึงสรุปว่าความสุขเป็นสิ่งเดียวที่มีค่าสำหรับมนุษย์

ด้วยเหตุนี้ประโยชน์นิยมจึงเสนอว่า เมื่อเราต้องเลือกระหว่างการกระทำสองอย่าง วิธีเลือกก็คือพิจารณาว่าการกระทำแต่ละอย่างจะนำไปสู่ผลอะไรบ้าง จะก่อให้เกิดความสุขเท่าไร ความทุกข์เท่าไร เมื่อหักลบกันแล้ว การกระทำใดก่อให้เกิดความสุขมากที่สุดเราควรเลือกการกระทำนั้น

โดยความสุขนี้ต้องไม่ใช่แค่ความสุขของตนเองเท่านั้น แต่ต้องกระจายไปสู่คนจำนวนมากที่สุดหรือนัยหนึ่งเป็นความสุขโดยรวมของมนุษย์ทุกคนที่ได้รับจากผลของการกระทำ โดยพิจารณาอย่างเป็นกลางไม่ถือว่าความสุขของผู้กระทำสำคัญเหนือกว่าความสุขของคนอื่น ไม่ว่าจะเป็นความสุขของใคร

ล้วนมีความสำคัญเท่ากัน แล้วพิจารณานำความสุขของทุกคนที่ได้รับจากการกระทำมารวมกัน ดังที่มีลล์เขียนไว้ว่า

“ความสุขซึ่งใช้เป็นมาตรฐานของประโยชน์นิยมที่จะตัดสินว่าการกระทำใดถูก มิใช่ความสุขส่วนตัวของผู้กระทำ แต่ของคนทุกคนที่เกี่ยวข้องระหว่างความสุขของผู้กระทำกับของผู้อื่น ประโยชน์นิยมเรียกร้องให้ผู้กระทำวางตัวเป็นกลางอย่างเข้มงวด โดยทำตัวเป็นเหมือนผู้ดูไม่เข้าข้างใด” (วิทธี วิศทเวทย์, 2532 :159)

ความสุขจึงมีลักษณะเป็นปริมาณ ความสุขที่มีปริมาณมากย่อมมีค่ามากกว่าความสุขที่มีปริมาณน้อย ดังนั้นการกระทำที่ถูกต้องหรือที่ควรทำคือกรกระทำที่ทำให้เกิดปริมาณความสุขสูงสุด นั่นก็คือเราควรเลือกการกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขจำนวนมากว่าการกระทำอื่น ๆ หรือในกรณีที่เราอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่ว่าจะเลือกอะไรก็นำไปสู่ความทุกข์ทั้งสิ้น เราก็ควรเลือกการกระทำที่ก่อให้เกิดความทุกข์น้อยที่สุด

ในการคำนวณประโยชน์สุข ก็ต้องดูผลของการกระทำในระยะยาวเท่าที่สามารถจะคาดคะเนได้ด้วย ยกตัวอย่างเช่น ถ้าเราต้องเลือกระหว่างจะนำเงินไปซื้อของฟุ่มเฟือยเพื่อตอบสนองความพอใจของเราหรือจะนำไปทำการกุศล ประโยชน์นิยมให้เราคำนวณความสุขที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำสองอย่างแล้วนำมาเปรียบเทียบกัน ถ้าการนำเงินไปให้การกุศลทำให้ผู้ยากไร้มีความสุขที่น้อยลง มีโอกาสที่จะมีชีวิตที่ดีในภายภาคหน้า เทียบกันแล้วความสุขที่เกิดขึ้นมีปริมาณมากกว่าความสุขชั่วครู่ที่เกิดขึ้นกับการซื้อของฟุ่มเฟือย เราก็ควรเลือกนำเงินไปทำการกุศล หรือตัวอย่างที่เห็นได้ในการตัดสินใจของรัฐว่าจะสร้างเขื่อนหรือไม่ ถ้าใช้หลักประโยชน์นิยมก็ต้องคำนวณประโยชน์สุขว่า การที่พื้นที่ป่าจำนวนหนึ่งต้องสูญเสียไป และผู้คนจำนวนมากต้องถูกอพยพจากที่ทำกิน เมื่อเทียบกับประโยชน์ที่จะได้จากเขื่อนหักลบความสุขความทุกข์ไปแล้ว ประโยชน์สุขที่ได้จากการสร้างเขื่อนมีปริมาณมากกว่าความทุกข์ที่เกิดขึ้นหรือไม่ ถ้ามากกว่าก็ควรสร้าง

การประยุกต์

แนวคิดแบบประโยชน์นิยมสอดคล้องกับสามัญสำนึกของคนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจและสังคมของรัฐบาล มักจะใช้วิธีคำนวณประโยชน์สุขเช่นนี้ หรือแม้แต่ในการตัดสินใจของบุคคล คนที่มีศีลธรรมย่อมเลือกการกระทำที่ไม่เห็นแก่ตัว แต่คำนึงถึงความสุขของผู้อื่นด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประโยชน์ของคนส่วนใหญ่

อย่างไรก็ตามแนวคิดนี้ได้รับการวิจารณ์จากหลายแง่มุม เช่น มีผู้วิจารณ์ว่าไม่เป็นความจริงที่ความสุขเป็นสิ่งที่มนุษย์แสวงหา มนุษย์บางคนแสวงหาความรู้ คุณธรรม ฯลฯ โดยไม่สนใจความสุข นอกนี้การที่ประโยชน์นิยมถือเอาปริมาณความสุขเป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำนั้นมีปัญหาว่าแท้จริงแล้วเราสามารถคำนวณความสุขเป็นปริมาณหรือหน่วยวัดที่แน่นอนได้หรือไม่ และการเสนอให้พิจารณาความสุขของแต่ละคนอย่างสำคัญเท่าเทียมกันนั้นไม่สามารถใช้ได้บางกรณี เช่น สมมติว่ามีคนสองคน

กำลังจะจมน้ำตายในแม่น้ำ คนหนึ่งโน้มน้าวเป็นพ่อของคุณ อีกคนหนึ่งคุณรู้ว่าเป็นนายแพทย์ผู้ยิ่งใหญ่ที่คิดค้นวิธีการรักษาโรคร้ายต่าง ๆ มากมาย คุณว่ายน้ำไม่เป็นและกำลังอยู่บนฝั่งเห็นเหตุการณ์ ถ้าแฉวนั้นไม่มีอะไรเลยที่พอจะโยนให้คนทั้งสองเกาะนอกจากไม้ขอนเดียวซึ่งสามารถรับน้ำหนักได้คนเดียวตามหลักประโยชน์นิยมในสถานการณ์เช่นนี้คุณต้องเลือกโยนขอนไม้ให้คนที่เป็นายแพทย์ผู้ยิ่งใหญ่ เพราะเมื่อคำนวณประโยชน์สุขในระยะยาว ชีวิตที่ดำรงอยู่ต่อไปของนายแพทย์ผู้ยิ่งใหญ่ย่อมสร้างประโยชน์สุขแก่คนโดยรวมมากกว่าชีวิตของพ่อคุณ แต่จริง ๆ แล้วคุณจะทำเช่นนั้นหรือไม่

อีกประการหนึ่งถ้านำแนวคิดนี้ไปเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจกระทำ บางครั้งจะนำไปสู่การเลือกการกระทำที่ชั่วร้าย ตัวอย่างเช่น สมมติว่าในหมู่บ้านเล็กๆแห่งหนึ่งซึ่งมีความเชื่อในเรื่องผีปอบ เกิดมีคนตายโดยไม่ทราบสาเหตุขึ้นหลายคน ชาวบ้านเชื่อว่าคนเหล่านี้ถูกผีปอบฆ่าจึงได้เชิญหมอผีมาทำพิธีไล่ผี หมอผีได้ระบุถึงผู้หนึ่งในหมู่บ้านว่าเป็นผีปอบ และต้องนำผู้นี้มาทำพิธีไล่ผีซึ่งเป็นพิธีที่ต้องทรมานหรือทำร้ายคนผู้นั้นจนกว่าจะเชื่อได้ว่าผีปอบได้ไปจากหมู่บ้านนี้แล้ว ผู้ที่ถูกเชื่อว่าเป็นผีปอบได้หนีมาพึ่งตำรวจในหมู่บ้าน ชาวบ้านต่างพากันมาชุมนุมกันหน้าสถานีตำรวจ เพื่อจะเอาตัวไปทำพิธี ตำรวจซึ่งเป็นผู้มีหัวสมัยใหม่รู้ว่าความเชื่อเรื่องผีปอบนี้ไม่จริงและพยายามอธิบายให้ชาวบ้านฟัง แต่ชาวบ้านเริ่มหมดความอดทน ไม่ยอมฟังเสียงทักท้วงของตำรวจ และพร้อมที่จะก่อจลาจล ตำรวจเห็นว่าถ้าขัดขึ้น ก็จะทำให้เกิดจลาจล สถานีอาจถูกเผา จะมีผู้บาดเจ็บล้มตาย จึงมอบตัวผู้นั้นให้ชาวบ้านไปทำพิธีเพราะเห็นว่ามิผู้ได้รับการทรมานหรือถูกทำร้ายคนเดียวดีกว่าจะมีผู้บาดเจ็บล้มตายหลายคนและทรัพย์สินเสียหายย่อยยับ ผู้วิจารณ์ประโยชน์นิยมกล่าวว่า การตัดสินใจเช่นนี้สอดคล้องกับหลักประโยชน์นิยม แสดงให้เห็นว่าแนวคิดนี้นำไปสู่การกระทำบางอย่างที่สามัญสำนึกของเราตัดสินใจว่าผิดอย่างไม่มีข้อสงสัย

แนวคิดกลุ่มนี้ต้องการปฏิเสธระบบความคิดที่ตายตัว ไม่สนใจแรงจูงใจอันเนื่องมาจากไม่สามารถมองเห็นได้ ดูแต่ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการกระทำอย่างเดียว จึงเรียกแนวคิดนี้ว่า **ทฤษฎีแนวอันตนนิยม (Teleological Theory)** เป็นแนวคิดที่อยู่ตรงกลางระหว่างแนวคิดที่เป็นอัตนิยมและอณุนิยม โดยถือว่าทุกคนเท่าเทียมกันหมด แนวคิดนี้เกิดขึ้นในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยนักปรัชญาชาวอังกฤษ 2 คน คือ เจอโรมี เบนธัม ผู้เป็นอาจารย์ และจอห์น สจ๊วต มิลล์ ผู้เป็นลูกศิษย์

มิลล์ได้เขียนแนวคิดของเขาลงในงานเขียนอันมีชื่อว่า **ลัทธิประโยชน์นิยม (Utilitarianism)** ในปี ค.ศ. 1861 ซึ่งแนวคิดของเขาเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **หลักมหสุข (The Greatest Happiness Principle)** แนวคิดนี้สืบเนื่องมาจากการยึดความสุขเป็นเป้าหมายหลักในชีวิต หลักมหสุขในตอนแรกเรียกว่า **ลัทธิประโยชน์นิยมแบบการกระทำ (Act-Utilitarianism)** โดยมีแนวคิดว่าการกระทำที่จะถือว่าถูกต้องนั้น จะต้องเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขแก่มหาชน ความผิดของการกระทำอยู่ที่ก่อให้เกิดความทุกข์แก่มหาชน โดยการพิจารณามหาชนนั้นพิจารณาผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำในแต่ละครั้ง การกระทำโดยตัวมันเองไม่ได้ ดี ชั่ว ถูก ผิด แต่ขึ้นอยู่กับว่ามันจะก่อให้เกิดประโยชน์แค่ไหน ลัทธินี้จึงสังกัดสุขนิยมเพราะถือว่าความสุขเป็นสิ่งดีที่สุดของมนุษย์ดีกับสุขเป็นเรื่องเดียวกัน

ตัวอย่าง ตำรวจจับนักเลงผู้มีอิทธิพลได้และทราบว่ ถ้าส่งบุคคลนี้ขึ้นฟ้องศาลเขาจะต้องหลุดคดีแน่ จึงทำท่าทีด้วยคิดว่า ถ้าเขาตายประชาชนจะเป็นสุขมากขึ้น ดังนั้นการฆ่านักเลงจึงเป็นความถูกต้อง

ต่อมาพบว่ามีข้อบกพร่อง จึงแก้ไขแนวคิดเสียใหม่ให้มีความเป็นสากลมากยิ่งขึ้น เรียกแนวคิดนี้ว่า “กฎประโยชน์นิยม” (Rule-Utilitarianism) หมายถึง **ไม่ต้องพิจารณาการกระทำในแต่ละครั้ง แต่ให้พิจารณาว่าถ้าทุกคนกระทำเหมือนกันประโยชน์สุขจะเกิดขึ้นอย่างมาก**

ตัวอย่าง ถ้าตำรวจจับนักเลงผู้มีอิทธิพลได้และจากประจักษ์พยานทำให้มั่นใจได้ว่า เขาเป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังความชั่วมากมาย จับมาดำเนินคดีก็หลุดรอดจากตารางไปได้ทุกครั้ง ดังนั้นการยิงทิ้งจึงเป็นวิธีการที่ดีที่สุด ถ้าตำรวจทุกคนในโลกยึดหลักการนี้โลกจะเกิดความสงบอย่างแน่นอน แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่มีความเป็นสากลมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม

ประโยชน์นิยมจะไม่สนใจแรงจูงใจหรือเจตนา ตัวอย่างเช่น การช่วยเหลือคนที่ตกน้ำไม่ว่าจะเกิดเพราะสงสารหรือหวังค่าตอบแทนมีผลเท่ากันคือดีเท่ากันเพราะช่วยเหลือชีวิตคน กลุ่มนี้ตัดสินคนดีจากการกระทำ การดูเจตนาดูได้ยากเพราะอยู่ข้างในใจคน การดูแรงจูงใจคือการดูอดีตของการกระทำ การดูผลคือการดูอนาคตของการกระทำ

วิธีการคำนวณความสุข

หลักมสุขบอกว่า “การกระทำที่ถูกคือการกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขมากที่สุดแก่คนมากที่สุด” ดังนั้น ในทุกสถานการณ์และทุกสิ่งแวดล้อม เราจึงต้องเป็นนักคำนวณตลอดเวลาว่า ในแต่ละการกระทำจะก่อให้เกิดความสุขและความทุกข์เท่าไร เมื่อหักลบแล้ว ถ้าก่อให้เกิดสุขมากกว่าทุกข์ นั้นเป็นสิ่งที่ควรทำถ้าไม่ทำเราผิด

เบนธัมเสนอแนวคิดว่ “คนทุกคนมีค่าเท่ากับหนึ่งและไม่มีใครมีค่ามากกว่าหนึ่ง” ส่วนมิลล์ผู้เป็นลูกศิษย์นั้นได้เสนอแนวคิดที่คล้ายกันว่ “คนทุกคนมีสิทธิในความสุขเท่า ๆ กัน” ด้วยหลักการนี้วิธีการคำนวณความสุขจึงต้องกระจายความสุขไปสู่คนทุกคน แนวคิดนี้จึงขัดแย้งกับกลุ่มอรรถนิยมที่เห็นแก่ตนและอรรถนิยมที่เห็นแก่ผู้อื่นประโยชน์นิยมอยู่ตรงกลาง คือไม่ลดค่าตัวเองน้อยกว่าผู้อื่นและไม่ลดค่าผู้อื่นให้น้อยกว่าตน ในการคำนวณความสุข ให้นับตนเองเป็นสมาชิกคนหนึ่งเท่า ๆ กับคนอื่น อย่ามีฝักฝ่ายให้ทำตนเป็นตาชั่งที่เที่ยงตรง

ตัวอย่างเช่น กำลังดูหนังสือสอบ เพื่อนเหงาชวนไปแทงสนุกเกอร์ก็คำนวณดูว่ ระหว่างไปเที่ยวกับเพื่อนกับอยู่ดูหนังสืออันไหนจะเกิดประโยชน์มากกว่ากัน การไปเที่ยวกับเพื่อน ความสุขคือการทำให้เพื่อนหายเหงา ส่วนการดูหนังสือนั้นมีประโยชน์มากกว่าเพราะทำให้เราไม่ต้องสอบตก เหตุผลนี้ชาวประโยชน์นิยมเห็นด้วย

แต่ในขณะที่เรากำลังดูหนังสือนั่น เพื่อนถูกรถชนอยู่หน้าบ้านของเรา เราต้องเลือกเอาระหว่างเอาเพื่อนไปส่งโรงพยาบาลกับอยู่อ่านหนังสือต่อไป โดยสามัญสำนึกเราจะต้องพาเพื่อนไปโรงพยาบาล

แน่ เพราะชีวิตคนย่อมสำคัญว่าการสอบตก การสอบตกนั้นสามารถลงทะเบียนเรียนใหม่ได้ แต่ชีวิตเพื่อนไม่สามารถเรียกกลับมาได้ถ้าอาการเพื่อนหนักมากและไปถึงมือแพทย์เข้าเกินไป

ในการคำนวณเรื่องมหุสนั้น สิ่งสำคัญคือเรื่องเวลาจะมัวมาซึกซ้าโอ้อ้อติดอาดก็ไม่ได้ ดังนั้นท่านจึงต้องใช้สามัญสำนึกและการตัดสินใจอย่างรวดเร็ว ซึ่งการที่ท่านตัดสินใจนำเพื่อนที่ถูกรถชนไปส่งโรงพยาบาลถือว่าการตัดสินใจที่ถูกต้องแล้ว

มหุสนักบจาริตประเพณี ศาสนา และกฎหมาย

จาริตประเพณี

โดยทั่วไปควรปฏิบัติตามสิ่งเหล่านี้ ในเมื่อไม่มีเวลาในการคำนวณหรือชั่งน้ำหนัก เพราะการปฏิบัติตามจาริตประเพณีย่อมเกิดประโยชน์สุขมากกว่าโทษ การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมถือว่าเป็นความฉลาดรอบคอบอย่างมาก แต่แน่นอนสำหรับมหุสนั้น ไม่มีกฎอะไรที่แน่นอนตายตัว จาริตประเพณีก็หนีไม่พ้นกฎนี้ ตัวอย่างเช่น ในกรณีจาริตประเพณี เมื่อร้อยกว่าปี มิลล์ เคยเสนอให้คุมกำเนิด เพราะเกาะอังกฤษเล็กนิดเดียว อีกหน่อยคนจะล้นเกาะถ้าไม่คุมกำเนิด ปรากฏว่าเขาถูกโจมตีหาว่าหยาบซ่าป่าเถื่อน แต่ปัจจุบันกลายเป็นเรื่องธรรมดา

เมื่อ 40 ปีที่แล้ว เบอร์ทรันด์ รัสเซลล์ (Bertrand Russell : 1872 – 1969) เป็นนักปรัชญาชาวอังกฤษ เขียนหนังสือชื่อ *การสมรสและศีลธรรม (Marriage and Moral)* เขาเสนอให้ผู้ที่แต่งงานทดลองอยู่กินกันก่อน แต่อย่าให้มีลูก ถ้าเห็นว่าไปกันได้ ก็ให้แต่งงาน ถ้าไปกันไม่ได้ ก็ให้เลิกกันจะได้ไม่มีปัญหาต่อลูกและตนเอง ปรากฏว่า เขาถูกตำหนิว่าเป็นคนลามกอนาจาร สำหรับแนวคิดกลุ่มนี้ ประเพณีไม่ใช่ตัวสุดท้ายที่จะตัดสินว่าควรทำอะไร แต่ขึ้นอยู่กับว่าประเพณีนั้นมันจะก่อประโยชน์สุขหรือไม่ต่างหาก ดังนั้น ท่าทีที่มหุสนักบจาริตประเพณีนั้นจึงเป็นท่าทีที่เป็นกลาง ๆ ขึ้นอยู่กับการตรวจสอบขั้นสุดท้ายเสียก่อนว่าเป็นประโยชน์หรือโทษต่อสังคม

ศาสนา

มหุสนักบจาริตประเพณีไม่มีท่าทีเป็นศัตรูต่อศาสนาเลย ถ้าศาสนามีหลักคำสอนเพื่อประโยชน์สุขต่อมนุษยชาติ ให้เมตตาเกื้อกูลกัน แต่ถ้าศาสนาถูกเหยียดหยามความสุขทางกาย หรือสอนให้คนเห็นแก่ตัวมุ่งกอบโกยความสุขเพื่อตนอย่างเดียว ท่าทีของมหุสนักบจาริตประเพณีที่มีต่อศาสนาจะเปลี่ยนเป็นศัตรูทันที ในเรื่องของศีล 5 ก็เหมือนกัน เช่น การฆ่ามนุษย์ก็ไม่ได้เป็นความเลวในตัวของมัน แต่ขึ้นอยู่กับว่าจะจะเป็นประโยชน์ต่อมหาชนหรือไม่ การประหารชีวิตนักโทษที่มีความผิดรุนแรง ถ้าสังคมคิดว่าดีทำให้สังคมเป็นสุขมหุสนักบจาริตประเพณีก็เอาด้วย แต่ถ้าสังคมคิดว่าการประหารนักโทษไม่เกิดประโยชน์มีแต่ความสูญเสีย ควรหามาตรการอื่นมาลงโทษและควรรยกโทษประหารชีวิตเสีย ถ้าท่านมีเหตุผลที่ทำให้คนอื่นยอมรับได้ มหุสนักบจาริตประเพณีก็พร้อมจะยืนอยู่เคียงข้างกับท่านทันที

กฎหมาย

โดยหลักการกฎหมายมีไว้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อมหาชน แต่ถ้าเราต้องการช่วยเหลือชีวิตคน บางครั้งก็ต้องยอมละเมิดกฎหมาย เช่น เราขับรถไปส่งคนป่วยหนักที่โรงพยาบาล พอถึงถึงสี่แยกซึ่งถนนว่างแต่รถเราต้องติดไฟแดง สำหรับประโยชน์นิยมเห็นว่าควรที่จะละเมิดกฎหมายด้วยการยอมขับรถฝ่าไฟแดงเพื่อช่วยชีวิตคน กรณีนี้ถือว่าใช้ได้ แต่ถ้าขับรถฝ่าไฟแดงเพื่อจะไปทันดูหนังดังหลังละคร อย่างนี้ถือว่าเป็นการกระทำที่ใช้ไม่ได้เลย

สรุป สำหรับมหัสขแล้วไม่มีอะไรที่แน่นอนตายตัว กฎเกณฑ์ทุกอย่างมีไว้เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับมหาชน แต่ถ้ากฎเหล่านั้นซึ่งเคยสร้างความสุขและต่อมากลายเป็นการสร้างความทุกข์ ก็ไม่ใช่สิ่งยากที่จะเปลี่ยนแปลง กฎมีไว้สำหรับเป็นประโยชน์แก่คน ไม่ใช่มีคนเดียวไว้เป็นทาสกฎ

วิจารณ์หลักมหัสข

1. ลัทธิที่ตั้งอยู่บนสมมุติฐานที่ว่า ความสุขเป็นสิ่งที่ดีที่สุดเพียงอย่างเดียวสำหรับมนุษย์ จึงใช้หลักมหัสขเป็นตัวตัดสินความถูกผิดเพียงอย่างเดียว แต่อันที่จริงมีสิ่งที่ดีสำหรับมนุษย์อีกมากมาย เช่น ความรู้ ความงาม จิตที่หลุดพ้นจากกิเลส เป็นต้น ดังนั้น วิธีการที่ฉลาดจึงน่าจะนำหลาย ๆ มาตรการมาตัดสินด้วยจึงจะเป็นความรอบคอบ

2. กลุ่มนี้มองคนเหมือนเครื่องจักร ในสมองมีแต่ตัวเลข การคำนวณ เป็นคนชาเย็นเหมือนหุ่นยนต์ที่ไร้ชีวิตตัวอย่างเช่น ลูกสาวป่วยหนักเป็นวัณโรค อยากพบแม่และกอดแม่เป็นครั้งสุดท้าย ในกรณีนี้ ถ้ายึดตามประโยชน์นิยมแม่จะต้องไม่ยอมให้ลูกกอด เพราะจะทำให้แม่ต้องติดโรคไปด้วย แทนที่จะเอาเข้าไปรักษาคนอื่นอีกเป็นจำนวนมากกลับต้องเอามารักษาแม่แทน แม่ถ้าติดโรคและเกิดต้องตายไปใครจะดูแลลูกที่เหลืออีกหลายคน การที่แม่ยอมให้ลูกกอดจึงไม่ใช่วิธีการที่ฉลาด ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขทั้งแก่ตนและผู้อื่น

3. มีคน 4 คนจมน้ำ เราตกอยู่ในสถานการณ์ที่จะต้องเลือกเพียงอย่างเดียว ถ้าให้เราเลือกระหว่างช่วยเหลือพ่อเราเพียงคนเดียวกับช่วยเหลือคนอื่นอีก 3 คนให้รอดชีวิต ถ้ายึดตามกฎนี้เราต้องช่วยคน 3 คนมากกว่าช่วยพ่อของเรา แต่ถ้าทำตามกฎนี้ รู้สึกว่าเราจะเป็นคนผิดปกติในสายตาคนทั้งโลก

4. ระหว่างการบริจาคเงิน ช่วยเหลือบ้านพักคนชราบางแคซึ่งมีคนแก่ 300 คน กับสร้างโรงเรียนบ้านนอก ให้การศึกษาแก่เด็กยากจนซึ่งมี 300 คน เท่ากัน ประโยชน์นิยมจะมีหลักการในการตัดสินใจอย่างไร การคำนวณปริมาณของความสุขก็ยังเป็นปัญหาสำหรับกลุ่มนี้

5. กฎสำหรับประโยชน์นิยม ดูเหมือนจะไม่ค่อยมีความหมาย ตัวอย่าง ตำรวจจับผู้ร้ายและคิดว่าถ้าเอามาขึ้นศาลผู้ร้ายต้องหลุดคดีแน่ ถ้าตำรวจยิงผู้ร้ายทิ้ง เพื่อก่อให้เกิดมหัสข คงไม่มีใครยอมให้ตำรวจทำวิสามัญฆาตกรรมเป็นแน่ เพราะมิฉะนั้นแล้วคงมีตำรวจยิงคนตายมากมาย ซึ่งในจำนวนผู้ที่ถูกยิงตายเหล่านั้น อาจจะมีทั้งผู้ผิดจริงและไม่ผิดจริงก็ได้

บทวิเคราะห์การนำแนวคิดประโยชน์นิยมมาใช้วิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางการเมืองไทย

ปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยในอดีตที่ผ่านมาเมื่อเราวิเคราะห์ถึงเรื่องของนโยบายสาธารณะของพรรคการเมืองที่นำไปใช้ในการหาเสียงเลือกตั้ง ซึ่งโดยพื้นฐานของนักการเมืองส่วนมากผ่านการศึกษาด้านสังคมศาสตร์ ที่เกี่ยวข้องกับรัฐศาสตร์ การบริหารรัฐกิจ เป็นต้น

การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวคงหลีกเลี่ยงไม่ได้ในเรื่องของการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีของนักปรัชญาการเมืองตะวันตก โดยเฉพาะเรื่องของการนำแนวคิดประโยชน์นิยมของ เจอโรมี่ เบนธัม และจอห์น สจ๊วต มิลล์ ซึ่งเน้นผลประโยชน์ของคนหมู่มากเป็นสำคัญ แต่แนวคิดนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางว่าไม่คำนึงถึงเรื่องคุณธรรมจริยธรรม ตัวอย่างเช่นในกรณีการเมืองไทย ในช่วงที่ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ใช้นโยบายการวิสามัญผู้ค้ายาเสพติดรายใหญ่ โดยให้ออกสลับตัว ถ้าไม่กลับตัวจะมีการส่งเจ้าหน้าที่ไปวิสามัญ ซึ่งนโยบายดังกล่าวสร้างความหวาดกลัวให้กับกลุ่มพ่อค้ายาเสพติดเป็นอย่างมาก นโยบายในช่วงของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ถูกโจมตีวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการกระทำที่ไร้มนุษยธรรม ขณะที่ทักษิณมองว่าคนกลุ่มนี้จะได้เกรงกลัวต่อกฎหมายไม่กล้ากระทำความผิด และประโยชน์ความสงบสุขจะเกิดขึ้นแก่ประชาชนส่วนรวม

บทสรุป

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าแม้แนวคิดแบบประโยชน์นิยมดูเหมือนจะสอดคล้องกับสามัญสำนึกของคนส่วนใหญ่ในสังคมปัจจุบันที่มักอ้างเหตุผลว่าการกระทำที่ดีคือกระทำเพื่อประโยชน์สุขของคนส่วนรวม แต่จากการที่เกณฑ์ในการตัดสินการกระทำของประโยชน์นิยมมุ่งพิจารณาถึงผลของการกระทำไม่ใช่ตัวการกระทำเอง บางครั้งทำให้การกระทำที่เลวร้ายหรือไม่ถูกต้องแต่ส่งผลให้เกิดผลประโยชน์สุขแก่ผู้คนจำนวนมากก็จะเป็นที่ยอมรับกันได้ เช่น การขโมยของโดยอ้างว่าเป็นการขโมยของจากคนที่ร่ำรวยมาช่วยเหลือคนยากจน การขโมยนี้ถูกต้องตามหลักประโยชน์นิยมเพราะประโยชน์สุขที่ลดลงของคนร่ำรวยคนเดียวย่อมเทียบไม่ได้กับประโยชน์สุขของคนจนจำนวนมากที่เพิ่มมากขึ้น หรือในช่วงที่ผ่านมาการวิสามัญฆาตกรรมผู้ต้องสงสัยว่าค้ายาเสพติดไปหลายคน การกระทำดังกล่าวไม่ถูกต้องเพราะผู้ต้องสงสัยไม่มีโอกาสขึ้นศาลพิสูจน์ตัวเองซึ่งบางที่เขาอาจเป็นผู้บริสุทธิ์ก็ได้ แต่การกระทำเช่นนี้กลับได้รับการยอมรับจากบางส่วนในสังคมเพราะเชื่อว่าเป็นเหยี่ยงอย่างไม่ให้คนอื่นกล้าค้ายาเสพติดและจะทำให้ยาเสพติดหมดไปจากสังคมในที่สุดซึ่งก่อประโยชน์สุขแก่คนโดยส่วนรวม ดังนั้นการตัดสินการกระทำโดยคำนึงถึงประโยชน์สุขของคนจำนวนมากที่เกิดขึ้นจากการกระทำอาจไม่ถูกต้องเสมอไป หากเราจะประยุกต์ใช้แนวคิดแบบประโยชน์นิยมในชีวิตประจำวันเราจึงต้องพิจารณาโดยรอบด้านไม่ใช่เพียงแค่ผลของการกระทำแต่ควรคำนึงถึงตัวการกระทำด้วย

เอกสารอ้างอิง

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2540). *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2532). *จริยศาสตร์เบื้องต้นกับปัญหาจริยธรรม*. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
- Bentham, Jeremy. (1789). *Constitution Code*. in works. Edited by John Bowring, vol. I, (Edinburgh 1843) vol. IX, book I, chap. 15, p.107.
- Bentham, Jeremy. (1789). *Principles of Morals and Legislation*. in works (p.1). Edited by John Bowring, vol. I, (Edinburgh : 1843)
- Clay, Diskin. (2009). *The Athenian Garden*. in Cambridge Companion to Epicureanism (pp.9-28). James Warren. (eds.). New York: Cambridge University Press.
- Erlar, Michael. (2009). *Epicureanism in the Roman Empire*. in The Cambridge Companion to Epicureanism (pp.46-64).
- Gutmanjn, Amy. (1980). *Liberal Equality*. London. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hare, R.M. (1976). *Ethical Theory and Utilitarianism*. in Utilitarianism and Beyond (pp.23-38). Edited by Amartya Sen and Bernard Williams Cambridge: Cambridge University Press; R.M. Hare. (1981). *Moral thinking : Its levels, method, and point*. Oxford: Oxford University Press; John Harsanyi. (1977-1982). *Morality and the Theory of Rational Behavior*. In Utilitarianism and Beyond (pp.39-62).